

Viitorul și noua față a economiei

Liliana CRĂCIUN

Academia de Studii Economice, București
lilianacraciun@economie.ase.ro

Rezumat. *Situația financiară globală și viitorul nostru economic rămân preocupări vitale pentru noi toți, din această cauză guvernul și mediul de afaceri trebuie să stimuleze economia și să îi dea noi dimensiuni. Practic, toată lumea este de acord cu privire la importanța economiei, dar este departe de a se ajunge la un acord în ceea ce privește definiția economiei. Economia ca „disciplină” este un concept rupt în bucăți de către actuala criză economică, concurența, lăcomia și urmărirea consumului excesiv nu vor rezolva criza în desfășurare și nu vor reabilita economia. Este adevărat că actuala criză economică și perioada de creștere încetinită care, inevitabil, îi va urma, reprezintă un simptom mai vechi de sistem fiind rezultatul unor excese și imprudențe acumulate în timp la nivel global, context în care trebuie să recântărim opțiunile care ne stau la îndemână și să oferim o perspectivă clară pentru viitor.*

Cuvinte-cheie: criza globală; economie globală; economie postcriză; macromodele de planificare bugetară; multidisciplinaritate; interdisciplinaritate; transdisciplinaritate; sustenabilitate.

Coduri JEL: B41, D23, D61, D63, K00.

Coduri REL: 18D, 7A, 16A, 17A.

Introducere

Ultimele decenii au marcat o accelerare tumultuoasă a proceselor istorico-politice ce a produs schimbări esențiale în sfera geopoliticii, ce nu încetează să influențeze economia și relațiile internaționale, având incidența asupra construcției unor noi echilibre mondiale.

În pofida acestor tendințe autarhismul a dominat viața economică de la începuturile sale până la marile descoperiri geografice și revoluția industrială.

„Coagulările” economice au continuat și s-au accentuat sub diverse forme atingând gradat până în zilele noastre nivele de interpenetrabilitate de neimaginat cu câțva timp în urmă, constituindu-se într-un factor de echilibru la nivel regional și internațional. Evoluțiile actuale confirmă previziuni vechi referitoare la relația indisolubilă dintre factorul economic și stabilitatea internațională.

Adam Smith a oferit o înțeleaptă prevenire despre modurile în care piețele ar putea s-o ia pe căi greșite, descoperirea lui că piețele concurențiale progresa bunul public în timp, fiind condus de comportamentul indus de profitul privat, era atât de captivant în frumusețea sa estetică încât cei mai mulți economiști nu au depășit conceptul. Smith reușește prin ceea ce mai târziu s-a numit „biblia liberalismului clasic” să critice și să analizeze problemele economice. Mai pe scurt, teoria lui Smith constă în ideea că valoarea unui bun este determinată de costul de producție, iar prețul de piață se învârte în jurul prețului natural. Numai că oscilațiile depind în funcție de raportul cererii cu oferta. Dacă cererea este mai mică decât oferta, prețul de piață scade față de cel natural.

Celebra „mână invizibilă” a lui Adam Smith ajută la armonizarea intereselor particulare cu cele generale. De aici și ideea că un guvern este mai bun cu cât se implică mai puțin în viața economică. Opera lui a dus la transformarea economiei într-o știință modernă, academică, iar bine cunoscuta metaforă a „mâinii invizibile” întărește ideea că fiecare persoană influențează în mod indirect economia. Orice agent economic urmărindu-și propriul scop îl va promova și pe cel al societății, fiind condus de o „mână invizibilă” care nu există în intenția lui directă. Când un agent economic, într-o economie de piață, găsește un mod de a micșora costurile, concurența este obligată să încerce să obțină același lucru.

Avem nevoie să facem o distincție clară între sferele economice și cele politice. Participarea pieței și reglementarea sunt două funcții diferite. Piețele permit participanților să intre în schimbul liber. Aici este cu desăvârșire îndreptățit pentru participanți să fie influențați de motivația profitului. Contrariu, efectuarea și punerea în vigoare a regulilor trebuie să fie ghidate de

luarea în considerare a binelui public. În acest caz motivația profitului este nepotrivită. Este așa atunci când oamenii încearcă să încalce regulile în avantajul lor, că procesul politic devine corupt și democrația reprezentativă nu reușește să producă rezultatele care ar face din societatea deschisă o formă dorită de organizarea socială.

Suntem într-un moment al istoriei când gama de incertitudine este neobișnuit de mare. Tocmai am trecut prin cea mai rea criză financiară de la al doilea război mondial. Cantitativ este mai mare și calitativ diferită de alte crize financiare. Singurele comparații relevante sunt himera japoneză imobiliară, care a izbucnit în 1991 și din care Japonia nu și-a revenit încă, și Marea criza economică (Marea depresiune) din anii 1930. Ceea ce diferă între criza aceasta și experiența din Japonia este că aceasta din urmă a fost limitată doar la o singură țară; această criză însă a implicat întreaga lume. Criza actuală se diferențiază de Marea Depresiune prin faptul că sistemului financiar nu îi era permis să se prăbușească fiind astfel hrănit artificial. În mijlocul celei mai adânci crize financiare de după Marea Depresiune, instabilitatea sistemului financiar mondial este cât se poate de evidentă.

Dar aceasta nu este o instabilitate de moment, au existat mai multe episoade de criză în țările industrializate în ultimele două decenii, numeroase crize financiare și monetare pe piețele emergente, liberalizarea comerțului a lăsat multe țări sărace cu mai multe daune decât beneficii, mitul „noii economii” s-a disipat, scandalurile corporative au arătat că favoritismele și guvernarea proastă sunt mai complexe și mai răspândite decât se credea, bogăția este distribuită mai inegal decât înainte, iar fragmentarea socială și excluderea au crescut atât în țările bogate, cât și în cele sărace.

În prezent organizațiile nu se mai întrebă dacă în viitor vor avea de-a face cu o criză majoră, ci se întrebă când, ce tip de criză și cum va lovi organizația. Crearea și dezvoltarea unui plan eficient pentru crizele economice este esențial. Obiectivul principal al gestionării unei crize economice este de a oferi informații corecte și adevărate cât mai repede, informații pentru publicul extern afectat de criză.

Pentru ieșirea din criză a apărut tendința de intervenție a statului în economie, în multe țări ale lumii. Cu toate că, până la un punct, aceasta poate fi o soluție salvatoare, ar trebui ca apoi, conform teoriei economice, statul să-și mențină principalul rol doar pe latura socială și pe cea de securitate. Menținându-se statul doar în zona reglementărilor strict necesare și a asigurării cadrului general, s-ar evita tendința „naturală” a acestuia de a vicia piețele, sistemul concurențial și, în final, chiar sistemul democrației moderne. Cu toate că nu s-a ajuns încă la un consens în ceea ce privește „statul optimal”, cercetările privind evaluarea dimensiunii acestuia se vor dovedi utile și în viitor.

În timp ce avem o echipă de gestionare a crizelor eficientă, pentru a avea un plan de comunicare eficient este necesară informarea cu privire la planul sau simularea crizei. Guvernele trebuie să analizeze foarte atent gestionarea unei crize, ele trebuie să simuleze și să repete cazuri practice, asemănătoare, pentru a putea fi siguri că vor fi pregătiți în cazul apariției unei crize. Crizele financiare rareori apar în vid, de cele mai multe ori, o criză financiară începe numai după ce un șoc real încetinește ritmul economiei; astfel, ea servește ca un mecanism de accelerare.

În orice societate, guvernul încearcă să mențină ordinea și creșterea economică. Dezordinea economică duce la tulburarea societății și la schimbarea politică. Lipsa creșterii economice duce la șomaj, care de asemenea generează neliniște. Majoritatea guvernelor moderne își asumă un rol activ în gestionarea propriilor economii prin politica economică. Scopul acestor politici este menținerea unei monede stabile și creștere economică.

Dar piețele se potrivesc numai nevoilor indivizilor, nu și deciziilor sociale. Se admite ca indivizii să facă schimb liber de produse, dar nu li se permite să exercite decizii sociale cum ar fi regulile care ar trebui să guverneze societatea incluzând și cum ar trebui să funcționeze mecanismul pieței.

Caracterul subiectiv al implicării statului derivă din faptul că statul nu reprezintă ceva abstract, ci este o unitate economică reprezentată de funcționarii publici. Acești funcționari au concepții proprii cu privire la implicarea statului, adesea subiective, chiar dacă se formează pe baza realității economice. În plus, celelalte unități economice reacționează în felul lor la măsurile adoptate de stat, ceea ce aduce un supliment de subiectivism.

Programele guvernamentale au obiective multiple. Dacă unica țintă a guvernului ar fi să redreseze eșecurile pieței, ar fi înfruntat probleme tehnice dificile, de exemplu, cum să reducă poluarea. Dar cele mai mari probleme sunt acelea pentru care guvernul trebuie să înfrunte piedici, mai ales între a îmbunătăți eficiența pieței și să promoveze egalitatea. În mod normal, perioadele economice au o formă asimetrică. Avântul economic este lung și neclar; lent la început; accelerează treptat până se aplatizează și coboară în timpul declinului. Dezamăgirea se transformă în panică atingându-și punctul de maxim printr-o criză financiară. Un nou model de creștere economică ar trebui să asigure orientarea resurselor în mult mai largă măsură către producția de bunuri și servicii exportabile și care acoperă mai bine cererea internă, așa-numite „tradeables”, în timp ce creditarea ar trebui să fie alimentată mai mult de economisirea internă.

Viitorul teoriei economice ar trebui să se fundamenteze pe două principii elementare: 1) legile economice au valabilitate demonstrată pe termen lung; 2) numărul mare al agenților economici raționali. Se pare însă că în perioada

pre-criză cele două principii au fost sever încălcate. Și nu din vina economiștilor. Ar trebui totuși recunoscut că aceștia s-au aflat în mare măsură descoperiți în fața crizei actuale, de multe ori metodele și modelele lor de predicție fiind inadecvate noii situații și mai ales gradului ei de expansiune datorat așa-numitei globalizări.

Într-o formulare larg accesibilă, politica de creștere economică reprezintă acțiunile întreprinse de stat pentru creșterea PIB-ului pe o perioadă mai mare de timp. Este, de fapt, o problemă de alocare a resurselor, problemă care are mai multe caracteristici: stabilirea țintelor de dezvoltare pe termen lung – ceea ce permite ridicarea calității vieții; identificarea, orientarea și dimensionarea produselor necesare pentru atingerea țintelor – fapt care are loc prin respectarea unor principii: sporirea capacității de asimilare a tehnicilor de vârf; raționalitate economică a utilizării minime cu rezultate maxime; echitatea între generații privind resursele; menținerea unui echilibru între efectele imediate și cele de durată ale creșterii economice.

Criteriul esențial pentru viitorul economiei este ameliorarea calității vieții pe termen lung. Disputa privind amestecul statului în economie a fost depășită, însă problema care se ridică acum este cât de mult și mai ales cum să intervină statul pentru a atinge rezultatele dorite. Aceste aspecte trebuie corelate cu mecanismele pieței.

Primele eforturi s-au concretizat în plan teoretic în momentul în care teoria tradițională a creșterii economice bazată mai ales pe utilizarea extensivă a factorilor și a resurselor a generat incompatibilități între raportul resurselor și al bunurilor, între bunăstarea generației prezente și a celor viitoare.

Polarizarea socială extremă, prezentă în toate țările, decalajele educaționale și informaționale au devenit sursă de instabilitate la nivel național și chiar mondial, iar disfuncționalitățile nu mai pot fi îndreptate după „rețete tradiționale”.

Politica fiscală, cât și cea monetară pot fi folosite pentru a mări totalul cererii și al producției pe termen scurt. Ambele tipuri de politici pot fi folosite pentru a descuraja creșterea cererii atunci când inflația amenință să crească. Dar aceste două politici fac mai mult decât să modifice totalul cererii. Pentru că au diferite impacturi asupra investițiilor pot avea diferite efecte pe termen lung asupra economiei. O creștere monetară micșorează rata dobânzii reale, stimulând investițiile. În contrast o creștere fiscală reduce economiile naționale, crește rata dobânzii reale și scade investițiile. Folosirea politicii fiscale pentru a stimula economia, prin reducerea investițiilor private, ar putea avea efecte dăunătoare asupra viitoarei producții potențiale.

Stabilitate financiară este o condiție naturală a unui sistem financiar dedicat unei investiții productive, în contrast cu instabilitatea inerentă a unui

sistem financiar de creditare, de ruinare și de speculații. Este nevoie să creăm un sistem financiar nou pentru a furniza servicii financiare care să răspundă nevoilor comunității în alegerile pe care le realizează.

Economiștii studiază aceste alegeri folosind modele diferite. Majoritatea modelelor economice au trei elemente comune: insuficiență, cost și analiză marginală. Aceste trei concepte formează baza după care economia este construită.

Insuficiența: Majoritatea oamenilor vor mai mult decât resursele lor curente pe care și le permit. Aceasta este insuficiența: oamenii dorind mai mult decât pot fi satisfăcuți cu resursele disponibile.

Alegerea: Insuficiența îi face pe oameni să facă alegeri. Când un bun este insuficient, oamenii sunt forțați să aleagă între ce folosințe vor fi complete și care nu vor fi complete.

Costul de oportunitate: Când un bun este insuficient, alegând să folosești un bun într-un fel înseamnă să-i dai altă folosință. Valoarea bunului la care oamenii renunță să-l folosească este costul de oportunitate.

În ciclul autoorganizatoric al economiei procesele de bază sunt autocatalitice, sunt orientate să producă din ce în ce mai mult capital pornind de la un volum inițial de capital monetar. Factorii de influență în acest proces pot fi grupați ca: personali (abilități fizice, calificări, cunoaștere, experiență etc.), sociali (tehnologii, științe, volumul și eficiența factorilor de producție, cooperarea, formele de diviziune a muncii, metodele de organizare) și naturali.

Forțele conducătoare în dinamica economică pot fi văzute doar în relație cu forța de muncă. Sistemul nu poate fi redus niciodată la forțele sale componente fiind mai mult decât suma părților sale. Consumul, distribuția și producția fiind reluate continuu, procesele economice sunt ciclice.

Pentru soluționarea noilor problemelor globale, sunt necesare noi forme de regularizare globală, bazate pe solidaritate, umanism, cooperare, realizarea drepturilor omului etc. O societate mondială solidară poate fi o formă alternativă la globalizare.

Având în vedere că societatea modernă este un sistem care este bazat pe procese de acumulare dinamică (de bani și putere), rezultând tendințe de concentrare nelimitată a capitalului și a puterii, este necesară o democrație directă de tip rețea pentru a contracara alunecarea spre totalitarism.

Cum va fi noua față a economiei?

Știința economică va suferi probabil modificări semnificative în perioada postcriză.

Tendențele în economie ar trebui să se raporteze la:

- dezvoltarea de macromodele folosind seriile statistice cu frecvență înaltă (macromodele trimestriale și chiar lunare);

- crearea unor modele mai evolute de simulare a sustenabilității datoriei publice și a deficitelor;
- utilizarea modelării nonliniare și a echilibrelor multiple pentru depistarea timpurie a intrării unor variabile macroeconomice fundamentale în zone de instabilitate înaltă (când variații foarte mici ale unor parametri fundamentali sau de stare pot atrage sistemul economic în regimuri caracterizate prin cicluri neregulate, așa-numitele multiciclu, prin fluctuație înaltă și chiar prin haos);
- dezvoltarea unor modele mai rafinate de planificare bugetară multianuale etc.

Concluzii

Chiar și cei mai optimiști economiști pot să admită că trăim într-o lume imperfectă, confruntată cu prea multe nedreptăți, inegalități, inechități. Continuăm să asistăm la o creștere a dezordinii internaționale, asaltată de numeroase crize, inclusiv structurale, de violență și confruntări armate, de foamete și boli, de poluare și dezechilibre. Există totuși speranță că omenirea își va găsi resursele necesare pentru a depăși actuala criză. Fiecare țară are propria strategie de adaptare-restructurare a forței de muncă, în perioade de criză sau schimbări economice majore.

Deoarece globalizarea a fost inventată pentru a descrie importanța creșterii pieței internaționale și a economiei globale interdependente, mulți tind să privească piața internațională și tranzacția internațională financiară ca fiind ceva nou. Oricum globalizarea de asemenea acoperă mai mult decât o simplă piață liberă printre națiuni.

Guvernul trebuie să ducă o politică națională prin programe de măsuri active de combatere a șomajului, a inflației, de creare de noi surse de finanțare, de încurajare a investițiilor și de implicare la nivel global.

Economiile și societățile moderne au nevoie de reglementări și de politici publice pentru ca bunurile publice să fie furnizate în mod adecvat, iar externalitățile negative să fie prevenite sau limitate; aceasta implică funcționarea sectoarelor publice pe fundalul alocării libere a resurselor (la prețuri de piață) și a unei competiții economice vibrante.

Este de la sine înțeles faptul că este nevoie de eficientizarea sectoarelor publice astfel încât resursele publice să nu fie irosite. Este nevoie, de asemenea, și de un reper moral, fără de care totul se împotmolește mai devreme sau mai târziu.

Bibliografie

- Beaud, M. (20019. *Istoria capitalismului*, Editura Cartier, București
- Cameron, R.A. (1993). *Concise Economic History of the World from Paleolithic Times to the Present*, Oxford, New York
- Gallagher, D.R. (2001). Trading Behaviour and the Performance of Daily Institutional Trades, Accounting and Finance
- Fuerst, M.E., „Investor Risk Premia and Real Macroeconomics Fluctuations”, *Journal of Macroeconomics*, 2006
- Kavaljit Singh, Zed Books, „Globalization of Finance”, *A Citizens' Guide*, 1999
- Kaul, I., Grunberg, Isabelle, Stern, M.A. (1999). *Global Public Goods: International Cooperation in the 21st Century*, Oxford University Press, New York